

czel

Z POLA WALKI

KWARTALNIK POŚWIĘCONY

DZIEJOM RUCHU
ROBOTNICZEGO

1959

Nr 3 (7)

CA 480

Z A K Ł A D H I S T O R I I P A R T I I
p r z y K C P Z P R

CA 17-4
480

Z POLA WALKI

K w a r t a l n i k p o ś w i ę c o n y

DZIEJOM RUCHU
ROBOTNICZEGO

Rocznik II
Nr 3 (7)

• K S I A Ź K A i W I E D Z A • W A R S Z A W A 1 9 5 9 •

KORESPONDENCJA
RÓŻY LUKSEMBURG I JULIANA MARCHLEWSKIEGO
Z DZIAŁACZEM CZESKIEJ SOCJALDEMOKRACJI
ANTONÍNEM NĚMCEM

Dzieje współdziałania polskiego i czeskiego ruchu robotniczego są, jak dotychczas, opracowane tylko w niewielkim stopniu. Opracowania te dotyczą prawie wyłącznie solidarnych wystąpień czeskich i polskich robotników oraz ich socjaldemokratycznych partii na terenie Śląska, północnych Moraw i Zagłębia Ostrawsko-Karwińskiego w obronie swych interesów ekonomicznych, ich wspólnej walki o powszechne prawo wyborcze, przeciwko zaszczerpianiu klasie robotniczej burżuazyjnego nacjonalizmu¹.

Niewiele natomiast wiemy o powiązaniach czeskiego ruchu robotniczego z ruchem robotniczym innych dzielnic Polski. Nie tylko nie posiadamy na ten temat opracowań, ale nie znamy — jak dotąd — żadnych materiałów i dokumentów, które by rzuciły światło na te sprawy.

Dlatego też pożyteczne wydaje się opublikowanie nie znanych również dotychczas dokumentów, które dają świadectwo współpracy SDKPiL z czeską socjaldemokracją, a mianowicie korespondencji Juliana Marchlewskiego oraz Róży Luksemburg z Antonínem Němcem² prowadzonej w związku z VI Zjazdem SDKPiL.

W jesieni 1908 r. SDKPiL przygotowywała się do swojego VI Zjazdu. Zorganizowanie go w kraju, na terenie Królestwa, było wysoce utrudnione ze względu na niebezpieczeństwo inwigilacji policji carskiej. Kierownictwo SDKPiL zaplanowało więc urządzenie obrad w Pradze Czeskiej, gdzie, jak się spodziewano, przyjazd sporej grupy Polaków nie wywoła zainteresowania policji ze względu na znaczny w tym czasie napływ do Pragi przyjezdnych i turystów w związku z wystawą przemysłową oraz zjazdem neosłowiańskim. Julian Marchlewski z polecenia kierownictwa SDKPiL zwrócił się z tą sprawą do Antonína Němca, którego poznał na stuttgar-

¹ Z. Konečný: K dějinám Slezska v období monopolního kapitalismu (1890—1917). W: K otázkám dějin Slezska. Diskuse a materiály z konference. Ostrava 1956 s. 59—70; J. Kolejka: Proletářský internacionalismus na Těšínském Slezsku. Tamże, s. 142—143.

² Antonín Němec (1858—1926) — zecer — od 1897 r. redaktor naczelny centralnego organu czeskiej socjaldemokracji „Právo Lidu”. Wchodził w skład egzekutywy partii socjaldemokratycznych Austro-Węgier oraz w skład Międzynarodowego Biura Socjalistycznego. Od roku 1904 uczestnik obrad wszystkich kongresów II Międzynarodówki. Od 1907 r. poseł do parlamentu. Działacz związkowy, kierował walką czeskich związków zawodowych o oderwanie od centrali wiedeńskiej. W latach 1920—1922 ponownie poseł do parlamentu. Jeden z czołowych działaczy partii socjaldemokratycznej, reprezentujący tendencje prawicowe.

ckim kongresie Międzynarodówki w 1907 r., prosząc go w liście z 20 września 1908 r. o pomoc w zorganizowaniu tajnego zjazdu w Pradze. W archiwum A. Němca nie znaleźliśmy konceptu jego odpowiedzi na list Marchlewskiego. Prośba ta nie została wszakże odrzucona. W grudniu 1908 r. w Pradze odbył się VI Zjazd SDKPiL.

Zagadnienie pomocy udzielonej przez czeską socjaldemokrację w zorganizowaniu VI Zjazdu SDKPiL w Pradze nie zostało opracowane ani współcześnie, ani w okresie późniejszym. Po raz pierwszy zasygnalizowano ten fakt na łamach pisma „Večerník Práva Lidu” w 1917 r., prostując mylnie podaną datę (1908 r.) konferencji bolszewików w Pradze, która odbyła się w 1912 r.³ Na początku lat trzydziestych, przy okazji publikowania nowego, rozszerzonego wariantu wspomnień o konferencji praskiej SDPRR (b) E. Škatula omówił marginesowo sprawy polskie⁴. Dopiero wówczas ogłosił swe wspomnienia jedyny, obok nie żyjącego już Antonína Němca, współorganizator z ramienia czeskiej socjaldemokracji VI Zjazdu SDKPiL, a także konferencji bolszewików, Jáchym Havlena, podając jedynie znane już szczegóły dotyczące Zjazdu SDKPiL w Pradze⁵.

Obrady zjazdu odbywały się w gmachu partyjnym przy ul. Hybneskiej, zwanym „Domem Ludowym” (obecnie Muzeum Lenina), w tzw. „białej sali” mieszczącej się w oficynie na parterze. Ze względu na bezpieczeństwo delegatów (wielu przybywało do Pragi nielegalnie) zakwaterowano ich w mieszkaniach członków partii oraz w kilku podmiejskich gospodach i hotelikach, których właściciele należeli do partii lub byli jej sympatykami⁶. Niewątpliwie J. Havlena wzorowo wypełnił powierzone mu zadanie, skoro na zakończenie obrad uczestnicy zjazdu wręczyli mu w dowód wdzięczności złoty zegarek z dedykacją: „Towarzyszowi Havlenie za gorliwą pomoc na pamiątkę życzliwi towarzysze z SDKPiL. Praha, XII, 08”⁷.

Pośrednim dowodem dobrego przygotowania zjazdu SDKPiL pod względem organizacyjnym jest fakt zwołania znowu w Pradze w cztery lata później konferencji bolszewików. Lenin, będąc według wszelkiego prawdopodobieństwa poinformowanym przez kierownictwo SDKPiL o sprzyjających warunkach dla odbycia konferencji w Pradze, zwrócił się w listopadzie 1911 r. do A. Němca w sprawie zorganizowania nielegalnej konferencji bolszewickiej⁸.

³ E[manuel] Š[katula]: Bolševický sjezd v Praze. Večerník Práva Lidu 17 X 1917 nr 286 s. 2; E[manuel] Š[katula]: Vzpomínka na tajný ruský sjezd v Praze. Tamże, 18 XII 1917 nr 287.

⁴ E. Škatula: Moje vzpomínky na konferenci ruských sociálních demokratů v Praze. Dělnická Osvěta 1930 s. 379; E. Škatula: Lenin v Praze. Právo Lidu 4 I 1931 nr 4.

⁵ Jáchym Havlena: Lenin v Praze. Tamże, 6 I 1931 nr 5.

⁶ Wspomina o tym wdowa po J. Havlenie, powołując się na późniejsze wspomnienia męża dotyczące uprzednie przed wszystkim konferencji bolszewików w 1912 r., gdzie jest jednak także mowa o sposobie zakwaterowania delegatów na IV Zjazd SDKPiL. Pośrednio potwierdza tę wiadomość również praca J. Petrána i M. Ivanova: K některým otázkám Leninových pobytů v Praze. Zápisky katedry československých dějin a archivního studia 1958 nr 1—2 s. 135—157.

⁷ Zegarek ten jest dotychczas w posiadaniu wdowy po J. Havlenie. Został on zakupiony w Pradze, o czym świadczy znajdująca się na kopercie zegarka firma praskiego zegarmistrza.

⁸ W. I. Lenin: Dzieła. T. 34 Warszawa 1957 s. 467—468.

Pozostała część korespondencji J. Marchlewskiego i R. Luksemburg z A. Němcem dotyczy aktualnej problematyki politycznej ruchu robotniczego, zwłaszcza stanowiska socjaldemokracji wobec kwestii narodowościowej oraz kwestii popierania przez niektóre koła socjaldemokratyczne ekspansywnej polityki własnej burżuazji.

A. Němec kilkakrotnie pisał do Róży Luksemburg, udzielając jej wyczerpujących informacji o sytuacji politycznej w Czechach i Austrii, szczególnie o sytuacji w ruchu robotniczym. Interesowała go głównie kwestia narodowa, która wówczas wybiła się na plan pierwszy w praktyce politycznej ruchu robotniczego w wielonarodowej monarchii austro-węgierskiej. Nie udało się ustalić dotychczas, czy kilkakrotnie wspomniany w listach R. Luksemburg artykuł A. Němca dla „Przeglądu Socjaldemokratycznego” został przez niego napisany. Do zawieszenia pisma w 1910 r. nie był on bowiem opublikowany.

Wymiana korespondencji między J. Marchlewskim, R. Luksemburg a A. Němcem, wnosząc ze zbiorów archiwum pilzneńskiego, trwała do roku 1910. Dalsze poszukiwania w archiwach czeskich nie dały pozytywnych rezultatów.

Listy Juliana Marchlewskiego i Róży Luksemburg do A. Němca przechowywane są w Archiwum Miejskim w Pilźnie. Zespół nr 209, spuścizna A. Němca, wiazka 4, teka 2 (Archiv města Plzně, fond 209 — Pozůstalost Antonína Němce, krabice 4, svazek 2). Listy te pisane są w języku niemieckim, atramentem po obu stronach papieru formatu 12,5 × 19,5 cm.

Jaroslav Valenta
(Praga Czeska)

Nr 1

1908 wrzesień 26, Berlin — J. Marchlewski do A. Němca.

Werter Genosse!

Unter Berufung auf unsere Bekanntschaft vom internationalen Kongresse her erlaube ich mir, mich mit einer Bitte an Sie zu wenden.

Unsere Partei — die Sozialdemokratie Russisch-Polens — ist gezwungen ihren Parteitag ausserhalb Russlands abzuhalten und hat mich beauftragt, bei Ihnen aufzufragen, obwohl die Tagung in Prag möglich wäre. Es würde sich darum handeln, dass 30—40 Genossen sich versammeln können während 6—7 Tage, ohne von der Polizei gestört zu werden.

Auf den Gedanken in Prag zu tagen sind wir gekommen, weil Krakau von russischen Polizeispitzeln wimmelt, ebenso Lemberg. Dagegen ist in Prag angesichts des regen Fremdenverkehrs während der Ausstellung es vielleicht möglich unter irgend einem Vorwande sich zu versammeln. Auch würden die Delegierten — zum grösstenteil Arbeiter — in einer slavischen Stadt nicht gar zu sehr auffallend.

Natürlich wäre es nur möglich, wenn die tschechischen Genossen uns Hilfe zu Teil worden liessen nicht nur für die Versammlung, sondern auch

um die einzuquartieren, damit sie sicher aufgehoben sind und auch mit ihren sehr bescheidenen Diäten auskommen können.

Als Zeit der Tagung haben wir Anfang November in Aussicht genommen.

Ich bitte Sie nun, mir mitzuteilen, ob Sie diesen Plan für ausführbar halten und ob wir auf die Hilfe der tschechischen Genossen rechnen dürfen. Ist denn so, dann würde ein in solchen Dingen erfahrener Genosse in nächster Zeit Sie besuchen, um alle Details zu besprechen¹.

Meine Bitte wird von Genossin Rosa Luxemburg unterstützt, die selbst an Sie schreiben wollte, leider aber erkrankt ist und die Feder nicht führen kann. Sie sendet Ihnen daher durch mich die besten Grüsse. Auch wollen Sie bitte Ihre Antwort an sie richten, da ich in den nächsten Tagen auf Reisen bin. Die Adresse ist: Fr. Dr. R. Luxemburg, Friedenau b/Berlin, Cranach-Str. 58.

Mit sozialdemokratischem Grüsse
Ihr ergebener

J. Marchlewski (J. Karski)

Nr 209/62, Nr invent. 18417.

Szanowny towarzyszu!

Powołując się na naszą znajomość zawartą na międzynarodowym kongresie, pozwalał sobie zwrócić się do Was z pewną prośbą.

Nasza partia — Socjaldemokracja Królestwa Polskiego — jest zmuszona odbywać swój zjazd partyjny za granicami Rosji i zleciła mi zapytać Was, czy możliwe by było odbycie posiedzenia w Pradze. Idzie mianowicie o to, aby 30—40 towarzyszy mogło się zebrać na 6—7 dni i aby nie byli oni niepokojeni przez policję.

Na myśl obradowania w Pradze wpadliśmy dlatego, że Kraków roi się od szpiegów policji rosyjskiej, tak samo Lwów. Inaczej jest w Pradze, gdzie ze względu na ożywiony ruch cudzoziemców podczas wystawy byłoby chyba możliwe zgromadzenie się pod jakimś pretekstem. A przy tym delegaci — w większości robotnicy — w słowiańskim mieście nie rzucaliby się bardzo w oczy.

Naturalnie byłoby to możliwe tylko wtedy, gdyby towarzysze czescy okazali nam pomoc, nie tylko w zorganizowaniu zgromadzenia, lecz również w zakwaterowaniu [delegatów], ażeby byli oni bezpiecznie ukryci, a także mogli się utrzymać ze swych bardzo skromnych diet.

Jako termin obrad wzięliśmy pod uwagę początek listopada.

Proszę Was, abyście mnie zawiadomili, czy uważacie ten plan za możliwy do urzeczywistnienia i czy możemy liczyć na pomoc czeskich towarzyszy. Jeżeli tak, odwiedzi Was w najbliższym czasie pewien towarzysz doświadczony w takich sprawach, ażeby omówić wszystkie szczegóły.

Moją prośbę popiera towarzyszka Róża Luksemburg, która chciała do Was sama napisać, ale niestety zachorowała i nie może włączyć piórem. Przesyła Wam więc za moim pośrednictwem najlepsze pozdrowienia. Proszę Was, abyście zechcieli Waszą odpowiedź skierować do niej, gdyż ja będę w najbliższych dniach w podróży. Jej adres: Frau Dr. R. Luxemburg, Friedenau b/Berlin, Cranach Str. 58.

Z socjalistycznym pozdrowieniem

Wasz oddany

J. Marchlewski (J. Karski)

¹ Bliższych danych nie ustalono.

Nr 2

1909 marzec 7, Berlin — R. Luksemburg do A. Němca.

Verehrter Genosse!

Im Auftrage der Redaktion unserer russisch-polnischen marxistischen Parteirevue² wende ich mich an Sie mit einer grossen Bitte: wollen Sie uns baldigst einen Artikel über die Parteiverhältnisse u[nd] die politische Situation in Oesterreich im allgemeinen u. in Böhmen im besonderen geben. Der drohende Krieg, die etwas seltsame Haltung der „Arbeiterz[eit]u[n]g“³ u. z[ur] T[eil] der „Kampf“⁴, die gespannten Nationalitätenbeziehungen — z. B. hat man dem Gen. Kautsky versichert, man dürfte in Oesterreich jetzt keine Demonstrationen gegen den Krieg wagen, da die tschechischen Arbeitermassen so chauvinistisch gestimmt seien, dass sie Antidemonstrationen zu Gunsten Serbiens u. Schlägereien mit deutschen Arbeitern veranstalten würden — alles das ist Beistehenden ziemlich unverständlich, z[ur] T[eil] unwahrscheinlich. Sie wären nun derjenige, der unsere russischen u. polnischen Parteikreise am besten über alles aufklären u. informieren könnten. Zugleich wäre es sehr wünschenswert, dass Sie einen genauen Begriff von der Stärke der Organisation, von Verhältnissen zwischen Partei u. Gewerkschaften u. namentlich von der Stellung in nationalen u. internationalen Fragen in Böhmen geben würden. Da leider niemand von uns tschechisch kann, musste man den Artikel aus dem deutschen übersetzen.

In der Hoffnung, dass als Ihnen möglichs sein wird den Artikel baldigst zu schreiben, sende ich Ihnen besten Dank im Voraus u. herzlichste Grüsse.

Ihre

Rosa Luxemburg

M. Die Revue zahlt ein Honorar von 5 M für Druckseite. Sie können über 8 Druckseiten mindestens verfügen, je mehr, je besser.

Nr 209/65, Nr inwent. 18420.

Szanowny Towarzyszu!

Z upoważnienia redakcji naszego marksistowskiego czasopisma partyjnego w Królestwie Polskim zwracam się do Was z wielką prośbą: czy zechcielibyście napisać dla nas jak najszybciej artykuł o stosunkach partyjnych oraz sytuacji politycznej w Austrii w ogóle, w Czechach w szczególności. Grożąca wojna, trochę dziwne stanowisko „Arbeiterzeitung” i częściowo „Der Kampf”, napięte stosunki narodowościowe — zapewniano np. tow. Kautskiego, że teraz nie sposób w Austrii ważyć się na jakieś demonstracje przeciwko wojnie, gdyż czeskie masy robotnicze są tak szowinistycznie

² Mowa o „Przeglądzie Socjaldemokratycznym”. Zob. *Z pola walki* 1959 nr 1(5) s. 88 przyp. 78.

³ Zob. tamże s. 76 przyp. 24.

⁴ „Der Kampf”. Sozialdemokratische Monatsschrift — naczelny organ teoretyczny austriackiej socjaldemokracji, wydawany w latach 1908—1932 w Wiedniu. Redagowany w omawianym okresie przez Otto Bauera, Adolfa Brauna i Karola Rennera.

nastrojone, że wywołałyby przeciwdemonstracje na korzyść Serbii i bójkę z robotnikami niemieckimi — wszystko to wydaje się obserwowanym z boku niemal niezrozumiałe, częściowo nieprawdopodobne. Uważamy Was za tego, który mógłby naszym rosyjskim i polskim sferom partyjnym najlepiej wszystko wyjaśnić i poinformować je. Byłoby jednocześnie bardzo pożądane, abyście dali dokładny obraz siły organizacji, stosunków między partią i związkami zawodowymi, a zwłaszcza stanowiska wobec kwestii narodowościowej i międzynarodowej w Czechach. Ponieważ nikt z nas nie zna niestety języka czeskiego, artykuł będzie musiał być tłumaczony z niemieckiego. Mając nadzieję, że artykuł napiszecie najszybciej, jak tylko będziecie mogli, przesyłam Wam z góry największe podziękowania i najserdeczniejsze pozdrowienia.

Wasza

Róża Luksemburg

Czasopismo wypłaca honorarium 5 marek za stronę druku. Macie do dyspozycji przynajmniej 8 stron druku — im więcej, tym lepiej.

Nr 3

1909 marzec 16 — R. Luksemburg do A. Němca.

Verehrter Genosse!

Besten Dank für Ihre freundliche Aufklärungen sonst für das lebenswürdige Versprechen, uns einen Artikel während der Osterferien zu schreiben. Wenn Sie uns in diesem Artikel einmal volle Klarheit darüber verschaffen, worum es sich bei den nationalen Differenzen in der oesterreichischen Fragen handelt, namentlich welcher der Standpunkt der tschechischen Genossen demgegenüber ist, insbesondere auch im Zusammenhang mit der jetzigen Kriegsfrage, so werden Sie uns zu lebhaften Dank verpflichten. A propos, möchte ich nur richtigstellen, dass man mir nicht etwa vom Chauvinismus der tschechischen Genossen, sondern der Volksmassen erzählt hatte, deren nationales Gefühl durch den Bosn. — Herz.⁵ Fall sehr erregt sei, im übrigen war es, wie ich nachher erfuhr, ein russisch-polnischer Genosse,⁶ der diese Meinung mitteilte; ob sie seine oder bloss wiederholte fremde Meinung war, kann ich nicht feststellen.

Also rechnen wir auf Ihre geschätzte Feder und danken im Voraus herzlichst.

Mit bestem Gruss

Ihre

Rosa Luxemburg

Nr 209/71, Nr inwent. 18426.

Szanowny towarzyszu.

Bardzo Wam dziękuję za łaskawe wyjaśnienia, jak również za uprzejme przyrzeczenie napisania dla nas artykułu w czasie ferii wielkanocnych. Zyskacie nasze

⁵ Mowa o aneksji Bośni i Hercegowiny dokonanej przez rząd austriacki 5 X 1908 r. Bośnia i Hercegowina były okupowane przez Austrię na mocy pokoju berlińskiego z 1878 r. Dokonanie aneksji spowodowało zaostrzenie stosunków między Austrią i Rosją.

⁶ Bliższych danych nie ustalono.

gorące podziękowania, jeżeli nam w tym artykule w pełni wyjaśnienie, na czym polegają rozbieżności narodowościowe w sprawach austriackich, zwłaszcza zaś, jaki jest punkt widzenia czeskich towarzyszy, szczególnie na aktualną kwestię wojny. A propos, pragnęłabym tylko skorygować, że mówiono mi chyba nie o szowinizmie czeskich towarzyszy, lecz rzesz ludowych, których uczucia narodowe zostały mocno zadrażnione wypadkami w Bośni i Hercegowinie. Towarzysz, który wyraził tę opinię, był, jak się później dowiedziałem, z Królestwa Polskiego; nie mogę ustalić, czy to był jego własny sąd, czy tylko powtarzany obcy.

Liczmy więc na Wasze szacowne pióro i dziękujemy z góry najserdeczniej.

Z najlepszym pozdrowieniem
Wasza Róża Luksemburg

Nr 4

1909 maj 10, Berlin — J. Marchlewski do A. Němca.

Sehr geehrter Genosse!

Genossin Luxemburg wurde durch Krankheit verhindert Ihren Brief vom 15. März zu beantworten. Indessen hoffen wir, dass Sie Ihr Versprechen nicht vergessen haben und den Artikel für unseren „Przegląd Socjaldemokratyczny“ schreiben.

All das, was Sie von der Situation in Oesterreich in Ihrem Briefe sagen, hat eine besondere Bedeutung erhalten — wie ich glaube — durch den Artikel von Leuthner in den „Sozialistischen Monatsheften“⁷. Allerdings bezieht sich dieser Artikel formell auf die Zustände im Deutschen Reiche, aber man geht wohl kaum fehl, wenn man daraus den Apell auch an die oesterreichischen Sozialdemokraten herausliest, noch mehr deutsch-nationale Politik zu treiben. Es sind das die Konsequenzen jener Stimmungen innerhalb der deutschen Parteigenossen in Oesterreich, von denen Sie schreiben, dass sie zu der sonderbaren Haltung bei der Annexion führten. Ist denn so, dann ist die Beleuchtung der Nationalitätenfrage vom streng sozialdemokratischen Standpunkte umsomehr erwünscht. Und noch mehr: ich persönlich glaube, dass in absehbarer Zeit die Nationalitäten-Frage noch eine ganz besondere Bedeutung erhält. Auf der Balkanhalbinsel ist ja doch nur ein Provisorium geschaffen. Die mazedonische Frage und die armenische Frage werden nicht zur Ruhe kommen. Es drohen weitere Komplikationen, an denen sowohl ihr in Oesterreich, als wir in Russland interessiert seid, denn hier wird es gelten Stellung zu nehmen klar und deutlich. — Aus allen diesen Gründen also wäre uns Ihr Artikel so überaus wertvoll.

Im Vertrauen auf Ihr Versprechen erlaube ich mir daher Namens der Redaktion Sie inständigst um den Artikel zu bitten.

Mit herzlichem Grüsse Ihr

Karski-Marchlewski

⁷ Wspomniany w tekście artykuł zob. Karl Leuthner: *International und National. Sozialistische Monatshefte* 1909. T. I. s. 7—14. „Sozialistische Monatshefte“ — organ teoretyczny socjaldemokracji niemieckiej wydawany w latach 1897—1933 w Berlinie.

Adresse: Dr J. Marchlewski
Steglitz b/Berlin
Forst — Str. 11

Genossin L[uksemburg] weilt zur Zeit in Stuttgart zur Erholung und beauftragte mich Ihnen Grüsse zu übermitteln.

Nr 209/76, Nr inwent. 18430.

Wielce szanowny towarzyszul

Towarzyszce Luksemburg choroba przeszkodziła w odpowiedzi na Wasz list z 15 marca. Pomimo to mamy nadzieję, że nie zapomnieliście o Waszej obietnicy napisania artykułu do naszego „Przeglądu Socjaldemokratycznego”.

Wszystko to, co piszecie w Waszym liście o sytuacji w Austrii, uzyskało specjalne znaczenie — jak sądzę — dzięki artykułowi Leuthnera w „Sozialistische Monatshefte”. Ow artykuł odnosi się wprawdzie formalnie do stosunków w Rzeszy Niemieckiej, lecz nie popełnimy chyba błędu wyczytując z niego apel również do austriackich socjaldemokratów, by uprawiali nadal niemiecko-nacjonalistyczną politykę. Są to następstwa owych nastrojów wśród niemieckich towarzyszy partyjnych w Austrii, o których piszecie, że wiodły do dziwnego stanowiska w czasie aneksji. Jeżeli tak jest, to oświecenie kwestii narodowościowej ze ściśle socjaldemokratycznego punktu widzenia jest tym bardziej pożądane. Co więcej, ja osobiście sądzę, że w najbliższym czasie kwestia narodowościowa uzyska zupełnie szczególne znaczenie. Na Półwyspie Bałkańskim stworzone zostało przecież tylko prowizorium. Kwestia macedońska i kwestia ormiańska nie wygaśnie. Grożą dalsze komplikacje, w których jesteście zainteresowani tak samo wy w Austrii, jak i my w Rosji, trzeba więc tu zająć jasne i wyraźne stanowisko. — Z tych wszystkich powodów byłby więc Wasz artykuł dla nas niezmiernie cenny.

Ufając Waszemu przyrzeczeniu, pozwalam sobie w imieniu redakcji prosić Was jak najusilniej o artykuł.

Z serdecznym pozdrowieniem
Wasz Karski-Marchlewski

Adres: Dr J. Marchlewski, Steglitz b/Berlin, Forst-Str. 11.

Tow. L[uksemburg] przebywa chwilowo dla poprawy zdrowia w Stuttgarcie i upoważniła mnie do przesłania Wam pozdrowień.

Nr 5

1910 czerwiec, Berlin — R. Luksemburg do A. Němca.

Lieber Genosse Němec!

Ich habe eine dringende Bitte an Sie. Geben Sie mir freundlich umgehend genaue Informationen über Folgendes:

Wann fanden in Prag (auch sonst in Böhmen) Demonstrationsmassenstreiks statt, zu welchen Zweck und in welchem Umfang sind sie gelungen? Ich habe die deutliche Erinnerung, dass es glänzende Massenstreiks in Böhmen gab, weiss aber nicht mehr alle Details u. Datum. (Wenn Sie

mir gerade darüber die Berichte der Wiener Arbeiterzeitung verschaffen könnten, wäre es prächtig.)

Ich wäre Ihnen auch unendlich dankbar, wenn Sie mir sagen könnten, wann Demonstrationsmassenstreiks in Triest und in Ungarn stattgefunden haben.

Ich hoffe stark, dass falls Sie persönlich abwesend sind, mir vielleicht ein anderer Genosse aus der Redaktion gütigst Auskunft erteilt.

In Erwartung einer kundgebenden Antwort mit Dank im Voraus und herzlichem Gruss

Ihre
Rosa Luxemburg

Adnotacja A. Němca:

Lemberg 1 Tag general, Landwahlrecht verboten, 1902 Gesch[iesse], Tote u[nd] Verw[undete] ostgalizischen Generalstriker.

Triest 1902 Strike der Heizer, Kriegsmarine Strikebrecher, Lloyd darauf Generalstrike, 12 Tote, 100 Verw[undete], Strike erfolgreich. 1906 Sonderwahlrechttag⁸.

1895 Reichenberg, 1893 3 Tote, viele Verwundete Galizien:

3 politische Massenstrike Bielitz Maifeier 1890 längere Zeit

1906 Asch, 20 Wochen

1894 in Pol[nische] Ostrau 2 Mai ausgebrochen, 9 května střílelo 12 osób zastréleno, asi 40 raněno

Metallarbeiter Wittkowitz 1906 400 Arbeiter entlassen, vypukla stávka 14300, trvala asi 41 dnů, byli vzati zpět, stávka tím ukončena

Oktober 1909 pol[itische] Massenstrike in Triest u. Rovereto wegen Verfolgung von Irredenta u. Sozialdemokraten.

Drogi towarzyszko Němec!

Mam do Was pilną prośbę. Podajcie mi uprzejmie pocztą odwrotną dokładne informacje w następujących sprawach:

Kiedy doszło w Pradze (oraz gdzie indziej w Czechach) do masowych strajków demonstracyjnych, jaki był ich cel i w jakim stopniu się udały? Wyraźnie przypominam sobie, że w Czechach były świetne strajki masowe, lecz nie pamiętam już wszystkich szczegółów i dat. (Gdybyście mogli postarać mi się o wiadomości z wiedeńskiej „Arbeiterzeitung”, to byłoby wspaniale).

Byłabym Wam też bezgranicznie wdzięczna, gdybyście mi mogli powiedzieć, kiedy odbywały się masowe strajki demonstracyjne w Trieście i na Węgrzech.

Spodziewam się, że jeżeli Wy osobiście nie jesteście obecni, to może ktoś inny z towarzyszy z redakcji udzieli mi łaskawie informacji.

W oczekiwaniu pozytywnej odpowiedzi, z góry dziękuję oraz serdecznie pozdrawiam

Wasza
Róża Luksemburg

⁸ Prawdopodobnie mowa o konferencji socjaldemokratycznej w Wiedniu 14 VI 1906 r., która uchwaliła podjęcie przygotowań do strajku generalnego w celu poparcia żądań w sprawie wprowadzenia powszechnego prawa wyborczego. Zob. Na p r z ó d 17 VI 1906 nr 164 s. 1.

Adnotacja A. Němca:

Lwów 1 dzień [strajk]generalny, krajowe prawo wyborcze wzbronione, 1902 strzelanina, zabici i ranni uczestnicy strajku generalnego we Wschodniej Galicji.

Triest 1902 strajk palaczy, łamistrajkowie z marynarki wojennej, potem strajk generalny u Lloyda, 12 zabitych, 100 rannych, strajk zwycięski.

1906 nadzwyczajne posiedzenie w sprawie prawa wyborczego

1895 Liberec, 1893 3 zabitych wielu rannych.

Galicja:

3 polityczne strajki masowe, Bielsko obchód majowy 1890, dłuższy czas

1906 Asch, 20 tygodni

1894 — w Polskiej Ostrawie wybuchł 2 maja, 9 kwietnia strzelanina, 12 osób zabito, około 40 zraniono

metalowcy Witkowice 1906 zwolniono 400 robotników, wybuchł strajk 14 300, trwał około 41 dni, [zwolnieni] zostali przyjęci z powrotem, strajk na tym się zakończył październik 1909 polit[yczne] strajki masowe w Trieście i Rovereto przeciw prześladowaniom irredentystów i socjaldemokratów.

Dedykacja na zegarku ofiarowanym Jachymowi Havlenie przez Zarząd Główny SDKPiL w dowód wdzięczności za pomoc przy zorganizowaniu VI Zjazdu SDKPiL w 1908 r.

Z P O L A W A L K I

КВАРТАЛЬНЫЙ ЖУРНАЛ ПОСВЯЩЕННЫЙ
ИСТОРИИ РАБОЧЕГО ДВИЖЕНИЯ

СОДЕРЖАНИЕ

И. Н. Курбатова — Г. В. Плеханов и польское рабочее движение	3
Фелиция Калицка — Вопрос единого фронта рабочего класса в 1933—1935 гг. во взаимных отношениях Коммунистического Интернационала и Социалистического Интернационала	24

СООБЩЕНИЯ

И. Д. Очак — Деятельность сербского революционера Андра Банковича в Польше в 1885—1886 гг.	56
Н. Ф. Пияшев — Вацлав Воровский и польское рабочее движение	64

ПРОБЛЕМЫ И ДИСКУССИИ

Александр Ленович — Бездорожье волюнтаристического понимания истории. К дискуссии по вопросу о ситуации в 1918—1919 гг.	77
Валентина Найдус — По поводу рецензии на „Очерки по истории Галиции“	83

ДОКУМЕНТЫ И ВОСПОМИНАНИЯ

„Архив Бардовского“ часть I — <i>подготовил к печати Леон Баумгартен</i>	88
Корреспонденция Розы Люксембург и Юлиана Мархлевского с деятелем чешской социал-демократии Антонином Немецом — <i>подготовил к печати Ярослав Валента</i>	130
Болеслав Геберт — 35 лет в США (Воспоминания).	140
Протоколы II Съезда КРПП (1923 г.). Часть IV	183

РЕЦЕНЗИОННЫЕ СТАТЬИ И РЕЦЕНЗИИ

G. D. H. Cole: The Second International 1889—1914. A History of Socialist Thought — <i>Януш Жарновски</i>	225
Бена Кун: Избранные речи и сочинения о Венгерской Советской Республике — <i>Каталин Соколай</i>	230
Тибор Самуэли: Избранные статьи и речи — <i>Станислав Андже́й Сохацки</i>	233
H. Habedank: Zur Geschichte des Hamburger Aufstandes 1923 — <i>Кристина Мужиковска</i>	236
R. W. Lyman: The First Labour Government 1924. — <i>Зигмунт Бауман</i>	239

БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ ЗАМЕТКИ	242
-------------------------------------	-----

ИНФОРМАЦИЯ И ХРОНИКА

Сто лет со дня рождения Людвика Кживицкого — <i>А. Т.</i>	259
Материалы к истории рабочего класса и рабочего движения в Польше и за границей в актах парижского Польского Национального Комитета — <i>Мечислав Мотас</i>	259
Заседание Ученого Совета Института Истории Партии — <i>Х. Ю. М.</i>	263
Архивная выставка посвященная образованию Народной Польши — <i>Людвик Хасс</i>	264
Работы по исследованию истории Коммунистической партии Западной Белоруссии в Белорусской ССР — <i>Х.</i>	266
Работы румынских историков по истории рабочего движения — <i>Р. Х.</i>	268
Журнал Института Истории Партии ЦК Венгерской Социалистической Партии „Párttörténeti Közlemények“ (1958 год) — <i>К. С.</i>	270
Новый журнал Института Фельтринелли в Милане — <i>Я. Ж.</i>	273
Работы по истории рабочего движения в Японии — <i>Юйиро Уэсуги</i>	275
ПИСЬМА В РЕДАКЦИЮ	282

SOMMAIRE

I. N. Kourbatova — G. V. Plékhanov et le mouvement ouvrier polonais . . .	3
Felicja Kalicka — L'internationale Communiste et l'Internationale Socialiste devant le problème du front unique ouvrier dans les années 1933—1935 . . .	24

CONFÉRENCES

Ivan Otchak — L'activité d'Andra Bankowicz, révolutionnaire serbe, en Pologne dans les années 1885—1886	56
N. F. Piiachew — Wacław Worowski et le mouvement ouvrier polonais . . .	64

DISCUSSIONS ET PROBLÈMES

Aleksander Lenowicz — Impasses de l'historiosophie volontariste. En marge de la discussion sur la situation dans les années 1918—1919	77
Walentyna Najdus — Au sujet des „Esquisses sur l'histoire de la Galicie” . . .	83

DOCUMENTS, SOUVENIRS

„Archives Bardovski” 1ère partie — publiées par Leon Baumgarten	88
Lettres de Rosa Luxembourg et de Julian Marchlewski à Antonin Nemec, social-démocrate tchèque — par Jaroslav Valenta	130
Bolesław Gebert — 35 ans aux États-Unis (Souvenirs)	140
Compte rendu du II ^e Congrès du Parti Communiste Ouvrier Polonais (1923), IV ^e partie	183

COMPTES RENDUS

G. D. H. Cole: The Second International 1883—1914. A History of Socialist Thought — Janusz Żarnowski	225
Bela Kun: Discours et lettres choisis au sujet de la République Soviétique de Hongrie — Katalin Szokalay	230
Tibor Szamuely: Articles et discours choisis — Stanisław Andrzej Sochacki . . .	233
H. Habedank: Zur Geschichte des Hamburger Aufstandes 1923 — Krystyna Murzynowska	236
R. W. Lyman: The First Labour Government 1924 — Zygmunt Bauman . . .	239

NOTES BIBLIOGRAPHIQUES	242
----------------------------------	-----

INFORMATIONS ET ACTUALITÉS SCIENTIFIQUES

Le centenaire de la naissance de Ludwik Krzywicki — A. T.	259
Documents concernant l'histoire de la classe ouvrière et du mouvement ouvrier en Pologne et à l'étranger dans les archives du Comité National Polonais à Paris — Mieczysław Motas	259
La session du Conseil Scientifique de l'Institut d'Histoire du Parti — H. J. M. . .	263
Une exposition d'archives consacrée aux débuts de la Pologne Populaire — Ludwik Hass	264
Études sur l'Histoire du Parti Communiste de Biélorussie Occidentale en République Soviétique Socialiste de Biélorussie — H.	266
Études d'historiens roumains sur l'histoire du mouvement ouvrier — R. H. . .	268
Revue trimestrielle de l'Institut d'Histoire du Parti près le Comité Central du Parti Socialiste Ouvrier de Hongrie „Parttörténeti Közlemények” (1958) — K. Sz.	270
La nouvelle revue de l'Institut G. G. Feltrinelli à Milan — J. Ž.	273
Recherches sur l'histoire du mouvement ouvrier au Japon — Juiiro Uesugi . .	275
LETTRES A LA RÉDACTION	282

TABLE OF CONTENTS

I. N. Kurbatova — G. V. Plekhanov and the Polish Workers' Movement . . .	3
Felicja Kalicka — The Communist International and the Socialist International Faced by the Problem of the United Workers' Front in the Years 1933—1935 . . .	24

REPORTS

Ivan Otchak — The Activity of Andra Bankovitch, a Serbian Revolutionary, in Poland, in the Years 1885—1886 . . .	56
N. F. Piyashev — Wacław Worowski and the Polish Workers' Movement . .	64

DISCUSSIONS AND PROBLEMS

Aleksander Lenowicz — The Wrong Path of Voluntaristic Historiosophy. In Connection with the Discussion on the Situation in the Years 1918—1919 .	77
Walentyna Najdus — On „Sketches from the History of Galicia” . . .	83

DOCUMENTS, REPORTS, MEMOIRS

„Bardowski's Archive” Part I. — prepared by Leon Baumgarten . . .	88
Letters by Rosa Luxemburg and Julian Marchlewski to Antoni Nemec, an active worker of the Czech Social-Democratic Party — prepared by Jaroslav Valenta . . .	130
Bolesław Gebert — Thirty-five Years in USA (Memoirs) . . .	140
Minutes of the Second Congress of the Polish Communist Workers' Party (1923). Part IV. . .	183

REVIEWS

G. D. H. Cole: The Second International 1883—1914. A History of Socialist Thought — Janusz Żarnowski . . .	225
Bela Kun: Selected Speeches and Works on the Hungarian Soviet Republic — Katalin Szokolay . . .	230
Tibor Szamuely: Selected Articles and Speeches — Stanisław Andrzej Sochacki	
H. Habedank: Zur Geschichte des Hamburger Aufstandes 1923 — Krystyna Murzynowska . . .	233
R. W. Lyman: The First Labour Government 1924 — Zygmunt Bauman . .	236

BIBLIOGRAPHICAL NOTES . . .	242
-----------------------------	-----

INFORMATION AND SCIENTIFIC CHRONICLE

The Hundredth Anniversary of the Birth of Ludwik Krzywicki — A. T. . .	259
Documents Related to the History of the Working Class, the Workers' Movement in Poland and Abroad in the Records of the Polish National Committee in Paris — Mieczysław Motas . . .	259
Session of the Scientific Council of the Institute of the History of the Party — H. J. M. . . .	263
Archive Exhibition Related to the Beginnings of People's Poland — Ludwik Hass . . .	264
Works on History of Communist Party of Western Byelorussia in Byelorussian Soviet Socialist Republic — H. . . .	266
From Works of Rumanian Historians on the History of the Workers' Movement — R. H. . . .	268
Quarterly of the Institute of the History of the Party at the CC of the Hungarian Socialist Workers' Party „Párttörténeti Közlemények” (1958) — K. S.	270
New Periodical Issued by the Institute G. G. Feltrinelli in Milan — J. Z. . .	273
Research on the History of the Workers' Movement in Japan — Jujiro Uesugi	275
LETTERS TO THE EDITOR . . .	282

SPIS TREŚCI

I. N. Kurbatowa — J. Plechanow a polski ruch robotniczy	3
Felicja Kalicka — Międzynarodówka Komunistyczna i Międzynarodówka Socjalistyczna wobec problemu jednolitego frontu robotniczego w latach 1933—1935	24

REFERATY

Iwan Oczak — Działalność serbskiego rewolucjonisty Andra Bankowicza w Polsce w latach 1885—1886	56
N. F. Pijaszew — Wacław Worowski i polski ruch rewolucyjny	64

PROBLEMY I DYSKUSJE

Aleksander Lenowicz — Bezdroża woluntarystycznej historiozofii. Na marginesie dyskusji w sprawie sytuacji w latach 1918—1919	77
Walentyna Najdus — Wokół „Szkiców z historii Galicji”	83

DOKUMENTY, RELACJE, WSPOMNIENIA

„Archiwum Bardowskiego” Cz. I — <i>oprac. Leon Baumgarten</i>	88
Korespondencja Róży Luksemburg i Juliana Marchlewskiego z działaczem czechkiej socjaldemokracji Antoninem Němcem — <i>oprac. Jaroslav Valenta</i>	130
Bolesław Gebert — 35 lat w USA (Wspomnienia)	140
Protokoły II Zjazdu KPRP (1923 r.) Cz. IV	183

ARTYKUŁY RECENZYJNE I RECENZJE

G. D. H. Cole: The Second International 1889—1914. A History of Socialist Thought — <i>Janusz Żarnowski</i>	225
Bela Kun: Wybrane przemówienia i pisma o Węgierskiej Republice Radzieckiej — <i>Katalin Szokolay</i>	230
Tibor Szamuely: Wybrane artykuły i przemówienia — <i>Stanisław Andrzej Sochacki</i>	233
H. Habedank: Zur Geschichte des Hamburger Aufstandes 1923 — <i>Krystyna Murzynowska</i>	236
R. W. Lyman: The First Labour Government 1924 — <i>Zygmunt Bauman</i>	239
NOTY BIBLIOGRAFICZNE	242

INFORMACJE I KRONIKA NAUKOWA

Setna rocznica urodzin Ludwika Krzywickiego — <i>A. T.</i>	259
Materiały do dziejów klasy robotniczej, ruchu robotniczego w Polsce i za granicą w aktach paryskiego Komitetu Narodowego Polskiego — <i>Mieczysław Motaś</i>	259
Posiedzenie Rady Naukowej Zakładu Historii Partii — <i>H. J. M.</i>	263
Wystawa archiwalna poświęcona początkom Polski Ludowej — <i>Ludwik Hass</i>	264
Z prac nad historią Komunistycznej Partii Zachodniej Białorusi w Białoruskiej SRR — <i>H.</i>	266
Z prac historyków rumuńskich nad dziejami ruchu robotniczego — <i>R. H.</i>	268
Kwartalnik Instytutu Historii Partii KC Węgierskiej Socjalistycznej Partii Robotniczej „Párttörténeti Közlemények” (rocznik 1958) — <i>K. Sz.</i>	270
Nowe czasopismo Instytutu G. G. Feltrinelli w Mediolanie — <i>J. Ż.</i>	273
Badania nad historią ruchu robotniczego w Japonii — <i>Jujiro Uesugi</i>	275
LISTY DO REDAKCJI	282